

TISZTA FORRÁSBÓL

Tíz éve hunyt el Ravasz Erzsébet

Ravasz Erzsébet fametszetei, X2

Az elmúlás mindig elszomorít. Szomorúságunkat enyhítheti az idő. A tragikus eseményt sugárzóvá teheti az emberi cselekvés.

A dunaiújvárosi önkormányzat javaslatunkat elfogadva Ravasz Erzsébet albumot jelentetett meg a kerek évfordulóra. Ha az érdeklődő belelapoz a nyolcvan képet és több visszaemlékezést tartalmazó könyvbe, megcsodálhatja népmese és népballada illusztrációit (*Égig érő fa, Erős János, Vadászkolinda*). Azért használok a ható igét, mert a gáncsoskodó műíteszek a népmesei, népköltői műveket elavultnak minősítették. Némelyek szerint e hagyomány felhasználása, újateremtése lehetetlenné teszi az eredetiséget. Tévedés. Az eredeti szó jelentése magában foglalja az ősit, a valódit, az eredendőt.

Történelmi példákkal megerősítve: ebből a forrásból nem csak Petőfi és Arany merített! A "tisza forrás" áthatotta, átítatta Bartók és Kodály zenéjét, Nagy László és Juhász Ferenc költészetét. A felsorolt művészek, mint ismeretes, nem moderneskedtek: túl akartak lépni (az akkori) "mai kocsmán, az értelemig és tovább"! Azzal a szándékkal, hogy kifejezzék a század emberének boldogságát és boldogtalanságát, kiszolgáltatottságát és szabadságküzdelmét, hitének megrendülését, bizalmának elvesztését: harmóniakereső törekvését, dacos ellenállását.

Másként fogalmazva: a gyorsan változó, kiszámíthatatlan korban a biztos, évszázadok szorításában kikristályosodott értékekhez fordultak s azokat az esztétikai sajátosságokat emelték ki, amelyek kortalanok és időtlenek. Bármennyire paradox az állítás: éppen kortalanságukkal és időtlenségükkel kötődnek minden korhoz és minden időhöz.

Ez a bartóki hagyomány kel új életre pl. Juhász Ferenc népballadai ihletésű kompozíciójában, a *Szarvas-énekekben*. Ez a motívum kap képi formát Ravasz Erzsébet *Dél* című, nyugalmat árasztó tűzománcában. Ebből a forrásból merít akkor is, amikor a gyermekkorára emlékeztető bugaci pusztja jellegzeteségeit sűríti egy-egy ezüstösen csillogó tűzománc képébe. Elemi erővel hatott rá a mohácsi busók felvonulásának sodró lendülete, s az ősi népszokás vidám hangulatát, játékos kedvét több rézkarcán örökítette meg. Így vált a maszk mögé rejtett személytelenség személyes élménnyé, a közösségi szokás, a hagyomány

egyéni ábrázolássá, a népművészetben testet öltött nemzeti karakter európai értéké.

Ugyanez jellemző kisgrafikáira is. Ex librisei nem kötődnek ugyan a konkrét téridőhöz, ábrázolásmódjuk azonban a magyar vizuális kultúrából táplálkozik. Az egyik kisgrafikája (a Miskoviczné részére készített ex librise) bensőséges hangulatot áraszt: a madár három fiókáját eteti. A képen felismerhető a népi hímzés: a keresztzemes forma. Ennél összetettebb lelkiállapotot fejez ki az Újházi Márta részére készített ex librise, amelyen két madár áll szemben egymással, s ellentétes törekvésüket erős kontraszttal teszi hatásossá. Az ellentét drámai küzdelemmé fokozódik azon a képen, amelyen egy a népi hímzésre emlékeztető madár látatható: karmaival szorongatja a gonoszságot megtestestítő kígyót. Az allegorikus kép felidézi bennünk Szent György harcát és győzelmét is.

Népi és nemzeti, múlt és jelen, európaiság és magyarság elválaszthatatlan fogalom párok Ravasz Erzsébet művészetében. *Pap Gábor* szavait idézve "fájdalmasan szép hatyúdalában" az *Ómagyar Máriásiralom* című alkotásában egyszerre kötődik az egyetemes zsidó-keresztény kultúrkörhöz és a magyar nyelvű költészet hagyományaihoz. Új esztétikai élménnyel gazdagít bennünket a *Csongor és Tünde*, valamint *József Attila* egyik versének illusztrációja.

Új értelmezést kap a világhírű Becket-dráma (Godotra várva) néhány jelenetének képi megjelenítése is.

Ravasz Erzsébet művészete tehát táplálkozik a téridőhatárokon átívelő általános emberi, etikai, esztétikai értékekből, és művei egyidejűleg sugározzák szét térben és időben a magyar kultúra szellemiségét.

Az "általános emberi" fogalomkörébe tartozik a halál lehetőségének, az elidegenedésnek az ábrázolása is. E téma képpé formálása gyakrabban jelentkezett a művész életének utolsó éveiben. Visszapillantva az eseményekre: valami fölsejlik az ábrázolás módjában... Krisztus keresztre feszítésében nem a drámaiságra, nem a szenvedésre esik a hangsúly, hanem az eltávozásra. Eltávozni önként az élők sorából.

Az *Átkelés* című rézkarcán az élet két lehetőségét villantja fel. Az ösvény szélességű lengőhídon elindul két ember, hogy átkeljen a folyón. Az elől haladó elveszítette egyensúlyát és belezuhant a hullámsírba: víz-

Ravasz Erzsébet fametszete, X2

tünkben még billegve egyensúlyoz a mélység fölött, még reménykedhet, hogy kiér a túlsó partra. A kép felidézi bennem Ravasz Erzsébet sorsát: a "MÉG" megszűnt, a tépett idegzetű ember nem tudta, nem is akarta elkerülni a megsemmisülést.

Alakját elnyelte az enyészet, de művei élnek és hatnak.

Mindaz, amit leírtam e rövid cikkben, nem több, mint néhány gondolatvillanás. Könyvünkben azonban az összegyűjtött, gondosan kiválasztott műalkotásokból kirajzolódik a pálya íve, a vizuális nyelv sokszínűsége, a színek muzsikává varázsolt fényjátéka. Aki kezébe veszi és fellapozza a könyvet, bizonyára megszereti Ravasz Erzsébet művészetét.

Lehet-e ennél többet kívánni az olvasótól...?

Pásztor Bertalan

MÁRTON LAJOS KIÁLLÍTÁS A CSERKÉSZHÁZBAN

Kékesi Lászlóné így emlékezik meg a család régi jó barátjáról, *Márton Lajos grafikusművészről*:

"Kezemben tartok egy jókora köteget, benne képeslapok, könyvillusztrációk, ex librisek, egyszerűen kisgrafikák. Nagyon sokszor megnéztem már, de nem tudok betelni velük. A kedves kisgyermek figurák szinte mind élnek, beszélnek, arcukban a tisztaság, a szeretet, a jószág. A kis állatfigurák mind lenyűgözőek, a virágoknak illata van.

Elgondolkozom. Miért kellett ezeket évtizedeken át dobozban tartani? Azért, mert alkotójuk *Márton Lajos* festő- és grafikusművész? Sajnos igen. Ezért.

Emlékezzünk Lajos bácsira! Annak okán is, hogy 2001. október 19-én "A cserkészek Mártonkája" címmel kiállítás nyílt a Cserkészházban (Budapest, II. ker., Tömörkény u. 3/a) vallásos tárgyú és az ifjúság számára címzett grafikáiból. A kiállítást a művész születésének 110. évfordulója alkalmából rendezte meg a Magyar Cserkészszövetség Gyűjteménye.

Nem hiszem, hogy Lajos bácsit be kellene mutatnom a Kisgrafika azon olvasóinak, akik többnyire az én generációmhoz tartoznak. De lehet, hogy fiatalabbak is olvassák, így mégis néhány mondattal – a teljesség igénye nélkül – ismertetnék életéből néhány jellemző adatot.

Az 1891-ben született művész már kisgyermekkorában rajzolt, ezt tanúsítja az 1930-ban kiadott 30 (!) éves jubileumi albuma. Tizenöt éves korától már a *Zászlónk* című folyóirat rendszeres rajzolója volt. Alkotótevékenységét semmi sem gátolhatta, így sikerült is azt, nem csupán a hivatalos stúdiók révén (pl. Iparművészeti Főiskola), a legmagasabb fokra fejlesztenie.

Egyszerű, vallásos környezetben nőtt fel, Istenbe vetett hite haláláig elkísérte. Ez tükröződik egész életművén, a sok szép templomfreskón, és olajfestményein, amelyek az ország különböző pontjain templomaink oltárképeiként láthatók. De ugyanez jellemző rajzaira is!

Számos vallásos témájú könyvet illusztrált. Ő volt a megteremtője a magyar cserkész tiszta, jellemes figurájának. A *Zászlónk* című folyóirat illusztrátoraként az

ifjúságot nevelő több évtizedes munkája szinte egyenlő volt a hittanoktatással.

Kár volt elhallgatni, évtizedeken át dobozba zárni ezt az életművet, hiszen személyiségében egyszerre volt jelen a zseniális művész, és a kiváló nevelő. Sok időbe telik, amíg művészetének értékei ismét szerves részévé válnak az elkövetkezendő generációk nevelésének".

Márton Lajos részletes pályafutását Bokody Józsefnek, a Cserkészszövetség Gyűjteménye kezelőjének tollából ismertetjük:

MÁRTON LAJOS
1891 – 1953

Márton Lajos: önkarikatura